

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ АДВОКАТОМ ЯК ПІДСТАВА ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФУ ДО АДВОКАТСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Стаття присвячена комплексному дослідженню одного з механізмів протидії та запобігання зловживанню цивільними процесуальними правами у цивільному судочинстві України. У статті здійснено аналіз правової природи штрафу як різновиду заходів процесуального примусу у цивільному судочинстві та виокремлені особливості його застосування до представників як учасників судового процесу. Підкреслюється, що штраф не є різновидом дисциплінарної відповідальності адвоката, а має самостійне функціональне спрямування у цивільному судочинстві – спонукання до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання процесуальними правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Автор звертає увагу на двоаспектний характер відносин, у яких перебуває представник: матеріально-правові відносини із довірительом, засновані на договорі про надання правничої допомоги, та процесуально-правові – із судом.

У роботі зазначається, що визначаючи поняття зловживання процесуальними правами слід враховувати його контекстну пов'язаність з добросовісним користуванням процесуальними правами, як обов'язку учасників судового процесу та їх представників. Зазначене, і є відображенням наявного в літературі та судовій практиці розподілу підходів щодо визначення поняття зловживання процесуальними правами: воно може означати невідповідність завданням цивільного судочинства результату реалізації процесуального права, або протиправність самої поведінки учасника судового процесу.

Окремий блок присвячено аналізу ухвали Верховного Суду від 14.07.2022 р. у справі № 755/11559/16-ц, відповідно до якої визнано подання адвокатом повторної касаційної скарги зловживанням процесуальними правами, а штраф, стягнуто з адвокатського об'єднання.

Ключові слова: зловживання процесуальними правами, реалізація процесуальних прав, заходи процесуального примусу, штраф.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень категорії зловживання процесуальними правами свідчить про поширеність і водночас невловимість такого явища. Так, Д. Луспенник зазначає, зловживання процесуальними правами (затягування процесу, вчинення «процесуальних диверсій») є досить суб'єктивним й оціночним поняттям. Визначаючи зловживання процесуальними правами стороною, суд виходить з внутрішнього переконання, тобто зі свого оціночного судження, яке має ґрунтуватися на доказах [1, с. 10]. Противагою зловживання процесуальними правами є принцип добросовісного користування такими правами, що визнається нормою (стандартом) судового процесу [2, с. 138]. Слід погодитися з Я. Панаїд про можливість розподілу наявних в літературі підходів щодо визна-

чення поняття зловживання процесуальними правами у дві групи: а) концепції, за якими зловживання процесуальними правами розглядається як правопорушення; б) концепції, прихильники яких фактично тлумачать зловживання процесуальними правами як форму реалізації процесуального права. Проте, недотримання певних соціально-правових умов перетворює реалізацію права на зловживання ним [3, с. 41]. Визначаючи поняття зловживання процесуальними правами слід враховувати його контекстну пов'язаність з добросовісним користуванням процесуальними правами, як обов'язку учасників судового процесу та їх представників. Зазначене, на наш погляд, і є відображенням наявного в літературі та судовій практиці розподілу підходів щодо визначення поняття зловживання процесуальними правами:

воно може означати невідповідність завданням цивільного судочинства результату реалізації процесуального права, або протиправність самої поведінки учасника судового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі зловживання процесуальними правами приділялась увага у багатьох публікаціях, зокрема, Банчинської Н., Луспеника Д., Берназюк Я., Комаров В., Цувіна Т., Сакара Н., Панайд Я., Ткачук А. Поодинокі дослідження приділялись питанням щодо зловживання процесуальними правами безпосередньо адвокатом, зокрема Заборовським В., Герасимчук Н., Добровольська Н.

Мета статті - дослідження теоретичних та практичних аспектів зловживання процесуальними правами адвокатом у цивільному судочинстві, як підстави для застосування штрафу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 2 ЦПК України неприпустимість зловживання процесуальними правами є однією з основних засад (принципів) цивільного судочинства. Учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, зловживання процесуальними правами не допускається (ч. 1 ст. 44 ЦПК України). Тобто наділяючи процесуальними правами учасників справи ЦПК презумує, що вони будуть використовуватися з метою захисту порушеного права та сприятимуть суду у своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному вирішенню справи. І кожного разу, коли сторона у справі вчиняє будь-яку процесуальну дію не із цією метою, а задля досягнення якихось сторонніх цілей (для введення суду в оману, затягування розгляду, створення перешкод опоненту, тощо), вона виходить за межі дійсного змісту свого права, тобто використовує його всупереч основним засадам цивільного судочинства, а отже, зловживає ним. Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема, подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення (ч. 2 ст.44 ЦПК України). Згідно з ч.3 та ч.4 зазначеної статті якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання. Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними

правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосує до нього заходи, визначені ЦПК України.

У наш час можна визнати, що проблема зловживань процесуальними правами є важливою, і це пояснюється такими факторами:

1) поширеністю процесуальних зловживань на практиці, що закономірно породжує питання про боротьбу з негативними проявами;

2) відсутністю загальновизначених та підтриманих законом критеріїв зловживання процесуальними правами, встановлення яких на практиці могло б потягнути застосування до суб'єкта заходів процесуального примусу;

3) універсальністю цієї проблематики, оскільки будь-яке процесуальне питання може (а в ряді випадків і повинно) аналізуватися в контексті попередження процесуальних зловживань. Будь-яка процесуальна норма, що приймається законодавцем, повинна оцінюватися з точки зору можливості адресата такої норми неналежним чином використовувати надані нею правові можливості з урахуванням фактора зловживання процесуальними правами [4, с. 410].

Дійсно на відміну від того, як це має місце в кримінальному праві, про зловживання процесуальними правами, зазвичай не судять, просто зіставляючи поведінку учасника справи з описом протиправного діяння, закріпленим в законі. У цивільному процесуальному праві цей процес є більш гнучким та витонченим.

Невизначеність у тому, що таке зловживання процесуальними правами, тягне за собою структурну помилку у розумінні зловживання процесуальними правами як підстави для застосування заходів процесуального примусу.

Так, заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання **відповідних осіб** до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Заходи процесуального примусу застосовуються судом шляхом постановлення ухвали (ст. 143 ЦПК України).

Застосування заходів процесуального примусу є оперативним способом реагування суду на дії відповідних осіб, які не виконують встановлені в суді правила, недобросовісно виконують процесуальні обов'язки, зловживають процесуальними правами та створюють протиправні перешкоди у здійсненні судочинства.

На наш погляд, заходи процесуального примусу як різновид примусу в цивільному судочинстві, ма-

ють свої особливості, оскільки підстави їх застосування не пов'язуються нормами цивільного процесуального права з цивільним процесуальним правопорушенням. Аналіз зазначеної норми дає можливість висувати, що суд застосовує заходи процесуального примусу у визначених ЦПК України випадках, заходи процесуального примусу можуть застосовуватися до відповідних осіб та коли є необхідність змусити відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

Однією з обов'язкових підстав застосування заходів процесуального примусу є їх застосування судом до відповідних осіб. Вживання категорії «відповідна особа» здійснюється для персоніфікації суб'єктів до яких застосовуються заходи процесуального примусу. Тобто, вживання категорії «відповідна особа» дозволяє ідентифікувати учасників процесуальних відносин пов'язаних із застосуванням заходів процесуального примусу. Аналіз статті 143 ЦПК України дає підстави для висновку, що такими учасниками процесуальних відносин є суд та особи, які порушують встановлені в суді правила, не виконують процесуальні обов'язки, зловживають процесуальними правами та створюють протиправні перешкоди у здійсненні правосуддя. Конкретизація відповідних осіб, до яких може бути застосовано той чи інший вид заходів процесуального примусу можлива з урахуванням підстав, які передбачені відповідними нормами ЦПК України.

Штраф – захід процесуального примусу, який полягає у стягненні судом з відповідної особи в дохід державного бюджету певної суми грошей. Відповідно до ч.1 ст. 148 ЦПКУ суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі до від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках: 1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу; 2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству; 3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин; 4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк; 5) використання портативних аудіотехнічних пристроїв, а також здійснювання фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис під час врегулювання спору за участю судді.

Метою застосування штрафу є спонукання до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства (ч.1 ст.143 ЦПК України). Штраф як захід процесуального примусу, хоча й полягає в накладанні додаткового обтяжливого обов'язку сплатити певну грошову суму в дохід державного бюджету, за своєю природою не є мірою відповідальності. Для застосування штрафу достатньо встановити об'єктивну наявність встановлених законом підстав його застосування та співмірність з метою його застосування. Застосування штрафу як заходу процесуального примусу є правом суду, тобто його застосування не є обов'язковим наслідком правопорушення, яке є характерним в рамках правової відповідальності.

Передбачені ч.1 ст.148 ЦПК України випадки застосування штрафу свідчать, що лише процесуальні дії відповідної особи є підставою для застосування до неї такого заходу процесуального примусу, як штраф. Так, юридичне значення для стягнення штрафу має встановлення судом факту зловживання процесуальними правами учасниками судового процесу та їх представників, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема: 1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення; 2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; 3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; 4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; 5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

У випадку повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або

без їх повідомлення, триваючого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд з урахуванням конкретних обставин стягує у дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 2 ст. 148 ЦПКУ).

У випадку невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами представником учасника справи суд з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника (ч. 3 ст. 148 ЦПК).

З огляду на ст. 148 ЦПК України можна зробити висновок, що штраф може бути застосовано до осіб, які зловживають процесуальними правами, з метою перешкоджання судочинству, а у разі встановлення судом факту зловживання процесуальними правами представником та з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

Очевидно, що відповідними особами до яких може бути застосовано штраф за зловживання процесуальними правами є учасники судового процесу, які допущені або залучені судом до участі у справі в суді першої інстанції, оскільки елементом їх процесуального статусу є наявність передбачених ЦПК України процесуальних прав та обов'язків. Зокрема відповідною особою, до якої може бути застосовано штраф, є представник як учасник судового процесу.

Таким чином, проблематика зловживання процесуальними правами охоплює не лише учасників справи, але й їхніх представників – адвокатів. До додаткових ознак зловживання процесуальними правами адвокатом відносять: 1) особа, яка зловживає процесуальними правами має спеціальний статус – адвокат; 2) наявність процесуальних прав, якими зловживає адвокат, обумовлюється наданням ним правничої допомоги та участю у судовому процесі; 3) може мати наслідком притягнення до відповідальності не лише адвоката, а й, до прикладу, адвокатського об'єднання в якому працює адвокат (про що вже сформулась судова практика у Постанові Верховного Суду від 14.07.2022 р. у справі № 755/11559/16-ц); 4) завдає шкоду престижу всього інституту адвокатури [5, с. 54].

Дійсно, у цьому контексті показовою є постанова Верховного Суду від 14 липня 2022 року у справі № 755/11559/16-ц. У зазначеній справі Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження з огляду на малозначність справи та відсутність обґрунтованих підстав для касаційного перегляду, визначених п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України. Проте адвокат скаржника, попри чітку правову позицію суду, повторно подав ідентичну касаційну скаргу. Суд оці-

нив такі дії як зловживання процесуальними правами, що призвело не лише до повернення скарги, але й до накладення штрафу. Найважливішим у цій справі є те, що суд стягнув цей штраф не з самого адвоката, а безпосередньо з адвокатського об'єднання, членом якого той був. Зокрема, суд аргументував це тим, що оскільки адвокат діє в інтересах ДТЕУ на підставі ордеру виданого адвокатським об'єднанням штраф слід стягнути з цього адвокатського об'єднання [6]. На наш погляд, такий аргумент малопереконливий.

Так, згідно зі ст. 19 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» видами адвокатської діяльності є, зокрема, представництво інтересів осіб. Відповідно до положень ст. 237 ЦК представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства. Розділ III Правил адвокатської етики регулює співпрацю та відносини адвоката з клієнтом, зокрема, при наданні доручень клієнтів адвокату та виконання доручень від імені та в інтересах клієнта. Згідно зі ст. 20 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчинити будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність - незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Відповідно до ст. 6 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно законом «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. У ст. 26 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначені підстави для здійснення адвокатської діяльності. Зокрема, зазначено, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору

про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. У Правилах адвокатської етики зазначено, що у випадках, коли договір про надання правової допомоги укладається з адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, рішення про призначення конкретного адвоката чи кількох адвокатів для виконання доручення або про заміну адвоката чи адвокатів (у випадках, коли це не суперечить закону) приймається адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням на свій розсуд, якщо в договорі не вказаний інший порядок заміни адвоката (ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Згідно зі ст. 15 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту. Державна реєстрація адвокатського об'єднання здійснюється в порядку, встановленому Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом. Адвокатське об'єднання має самостійний баланс, може відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням. Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське об'єднання. Від імені адвокатського об'єднання договір про надання правової допомоги підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання. Адвокатське об'єднання може залучати до виконання укладених об'єднанням договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське об'єднання зобов'язане забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності. У ст. 63 Правил адвокатської етики передбачено, що для адвоката, який є членом адвокатського об'єднання, професійні обов'язки перед клієнтами, що випливають із чинного законодавства, Правил адвокатської етики, договорів про надання правової допомоги, повинні мати пріоритетне значення у порівнянні з обов'язками адвоката щодо виконання вказівок керівних органів адвокатського об'єднання. Керівник адвокатського об'єднання зобов'язаний забезпечити дотримання адвокатом-членом адвокатського об'єднання виконання Правил та не має права вчиняти дії, пов'язані з схилянням або сприяти ухиленню адвоката від виконання професійних етичних норм. Таким чином, адвокатське об'єднання є лише організаційно-правовою формою

діяльності адвоката, який в межах такого об'єднання є самостійною особою, яка надає клієнту правову допомогу та обирає з клієнтом найкращу позицію для захисту прав клієнта, безпосередньо надає правові послуги, консультації, веде переговори з клієнтами, безпосередньо приймає та виконує доручення клієнта, зокрема, щодо складання та надсилання листів, заяв, запитів тощо. Відтак адвокатське об'єднання є лише формою організації спільної діяльності декількох адвокатами, кожен із яких не втрачає свого самостійного статусу як адвокат і несе відповідальність за дотримання присяги адвоката, правил адвокатської етики та інших обов'язків, встановлених законом.

Висновки. У дослідженні відносин представництва адвоката в суді слід виділяти два аспекти, а саме – матеріально-правовий і процесуально-правовий. Матеріально-правовий аспект пов'язаний з юридичною природою договору про надання правничої допомоги між адвокатом і клієнтом. До договору про надання правничої допомоги застосовуються загальні вимоги договірної права. У тих випадках коли стороною договору про надання правничої допомоги є адвокатське об'єднання він підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання. Адвокатське об'єднання може залучати до виконання укладених об'єднанням договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Договірні відносини між адвокатом і клієнтом регулюють: обсяг прав та обов'язків сторін; оплату послуг; конфіденційність; відповідальність за порушення договору. Такі відносини існують незалежно від суду і контроль за дотримання умов їх виконання покладено на сторони.

Процесуально-правовий аспект відносин представництва адвоката в суді пов'язаний з відносинами, які виникають між адвокатом, як представником в суді (учасника судового процесу) і судом. Дані відносини регулюються виключно процесуальним законодавством. Такі відносини виникають з моменту підтвердження повноважень адвоката та мають іншу правову природу. Сам по собі факт, що договір правничої допомоги укладено між клієнтом та адвокатським об'єднанням не змінює суб'єктів процесуальних відносин. Оскільки відповідно до ст. 60 ЦПК України представником у суді може бути адвокат або законний представник, стягнення штрафу, як різновиду заходів процесуального примусу з адвокатського об'єднання з яким укладено договір про правничу допомогу, за зловживання процесуальними правами адвокатом є порушенням вимог ст. 148 ЦПК України про можливість стягнення штрафу тільки з відповідної особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луспенник Д. Засоби запобігання зловживанням процесуальними правами у цивільному судочинстві. Онлайн практикум, м. Київ, 12 березня 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_2021_03_15.pdf.
2. Берназюк Я. О. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2021. Випуск 66. С. 135–141. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.23>
3. Панаїд Я. І. Зловживання процесуальними правами в контексті принципу добросовісності в цивільному судочинстві: поняття та ознаки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 5 (58). С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2024.7>
4. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 1352 с.
5. Добровольська Н.В. Зловживання процесуальними правами адвокатом (на прикладі господарського та адміністративного судочинства). *Правова держава*. 2024. Випуск 54. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304872>
6. Ухвала Касаційного цивільного суду від 14.07.2022 р. у справі № 755/11559/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105249327>.

REFERENCES

1. Luspenik, D. Means of preventing abuse of procedural rights in civil proceedings. Online praktykum of March 12, 2021, Kyiv. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Luspenyk_2021_03_15.pdf [in Ukrainian].
2. Bernaziuk, Ya.O. (2021). The concept and features of the principle of inadmissibility of abuse of procedural rights in administrative proceedings. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series Law*, 66, 135–141. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.23> [in Ukrainian].
3. Panaid, Ya.I. (2024). Abuse of procedural rights in the context of the principle of good faith in civil proceedings: concept and features. *Prekarpathian Legal Bulletin*, 5(58), 40–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2024.7> [in Ukrainian].
4. Komarov, V.V., Bihun, V.A., & Barankova, V.V. et al. (2011). Course of civil procedure. (V. V. Komarov, Ed.). Pravo [in Ukrainian].
5. Dobrovolska, N.V. (2024). Abuse of procedural rights by a lawyer (on the example of commercial and administrative proceedings). *Rule of Law State*, 54. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304872> [in Ukrainian].
6. Ruling of the Court of Cassation in Civil Cases of July 14, 2022 in case No. 755/11559/16-c. (2022). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105249327> [in Ukrainian].

ROZHNOV OLEH

PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor, Department of Civil Justice and Advocacy
Yaroslav Mudryi National Law University

ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS BY AN ATTORNEY AS GROUNDS FOR IMPOSING A FINE ON A LAW FIRM IN CIVIL PROCEEDINGS

Problem Statement An analysis of recent scholarship on the category of abuse of procedural rights demonstrates both the widespread nature and the conceptual elusiveness of this phenomenon. D. Luspenyk observes that abuse of procedural rights (delaying the proceedings, undertaking “procedural sabotage”) is a highly subjective and evaluative concept. When determining whether a party has abused procedural rights, the court proceeds from its internal conviction—that is, from a discretionary assessment based on the evidence. A counterbalance to the abuse of procedural rights is the principle of the good-faith exercise of such rights, which is recognized as a normative standard of judicial procedure .

It is appropriate to agree with Ya. Panaid that existing doctrinal approaches to defining abuse of procedural rights may be grouped into two categories: a) approaches treating abuse of procedural rights as a legal offense; and b) approaches whose proponents interpret abuse of procedural rights as a mode of exercising a procedural right, which becomes abusive

upon the failure to satisfy certain socio-legal conditions. When defining abuse of procedural rights, its contextual linkage with the duty of good-faith exercise of procedural rights by participants and their representatives must be taken into account. In our view, this reflects the division found in scholarly literature and judicial case-law: abuse of procedural rights may denote either the inconsistency between the result of exercising a procedural right and the objectives of civil litigation, or the unlawfulness of the participant's conduct.

Analysis of Recent Research and Publications. The issue of abuse of procedural rights has been addressed in numerous publications, including those authored by N. Banchynska, D. Luspenyk, Ya. Bernazyuk, V. Komarov, T. Tsuina, N. Sakara, Ya. Panaid, and A. Tkachuk. Much fewer studies have focused on abuse of procedural rights by attorneys specifically, including works by V. Zaborovskyi, N. Herasymchuk, and N. Dobrovolska.

Purpose of the Article. The purpose of this article is to examine both the theoretical and practical aspects of abuse of procedural rights by an attorney in civil proceedings as grounds for the imposition of a fine.

Article's main body. The article provides a comprehensive examination of one of the mechanisms for counteracting and preventing the abuse of civil procedural rights in civil proceedings in Ukraine. It analyses the legal nature of a fine as a type of procedural coercive measure in civil litigation and identifies the specific features of its application to legal representatives as participants in judicial proceedings. It is emphasized that a fine does not constitute a form of disciplinary liability for an attorney but serves an independent functional purpose in civil procedure—namely, to compel compliance with court-established rules, to ensure good-faith performance of procedural duties, to terminate abuse of procedural rights, and to prevent the creation of unlawful obstacles to the administration of justice. The author draws attention to the dual character of the relations in which a representative operates: substantive-law relations with the client arising from a legal services agreement, and procedural-law relations with the court.

The article notes that, when defining the concept of abuse of procedural rights, it is necessary to take into account its contextual relationship with the good-faith exercise of procedural rights, which constitutes a duty of the parties and their representatives in judicial proceedings. This reflects the existing division in legal scholarship and judicial practice regarding approaches to defining abuse of procedural rights: it may signify either a discrepancy between the outcome of the exercise of a procedural right and the objectives of civil proceedings, or the unlawfulness of the participant's conduct itself. A separate section is devoted to the analysis of the Supreme Court ruling of 14 July 2022 in case No. 755/11559/16-c, in which the attorney's filing of a second cassation complaint was held to constitute an abuse of procedural rights, and a fine was imposed on the law firm.

Keywords: abuse of procedural rights; exercise of procedural rights; procedural coercive measures; fine.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Рожнов О. В. Зловживання процесуальними правами адвокатом як підстава застосування штрафу до адвокатського об'єднання в цивільному судочинстві. *Право та інновації*. 2025. № 4 (52). С. 71–77. doi: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4\(52\)-10](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4(52)-10).

Дата подання автором: 10.12.2025

Дата прийняття після рецензування: 17.12.2025

Дата опублікування: 23.12.2025